
GYORS TÉNYKÉP

PEOPLES GEOGRAPHY („NÉPFÖLDRAJZ”) – A KRITIKAI GEOGRÁFIA ÚJ IRÁNYZATA

(Peoples Geography – New Trend of Critical Geography)

G.FEKETE ÉVA

Kulcsszavak:

„népföldrajz” – *peoples geography* kritikai geográfia helyi fejlesztés

A 3. Nemzetközi Kritikai Geográfiai Konferencia kapcsán új fogalom jelent meg a hazai geográfiában. A magyarra talán a „népföldrajz” kifejezéssel fordítható *peoples geography* irányzat lényegének ismertetése, a leghíresebb, az amerikai Syracuse Egyetemen folyó projekt összefoglalása jelenik meg a tanulmány egyik célkitűzéseként. A békéscsabai konferencián a földrajzi ismeretek helyi fejlesztésben való konkrét gyakorlati alkalmazásáról elhangzott előadás nyomán pedig a „népföldrajz” hazai meghonosodásának esélyeit és egy lehetőségét tekintjük át.

Az új irányzat megjelenése és lényege

A radikális, majd kritikai geográfia felerősödését nagyrészt a nagytőke társadalom- és térformáló tevékenységének elutasítása, az ezzel való szembenállás hozta magával. A „hatalom szolgálólányaként” is emlegetett földrajztudomány addigi kereteit szétfeszítve geográfusok egy csoportja a multinacionális cégek döntéseit vagy az államok és világszervezetek területpolitikáját megalapozó földrajzi kutatásokkal szemben a hatalmon kívüli, az említett politikák tárgyaként igen, de alanyaként már nem megjelenő, elnyomott vagy háttérbe szorított, kisebbségi társadalmi csoportok szemszögéből vizsgálja a térben játszódó természeti, gazdasági és társadalmi folyamatokat.

Az évek során könyvtárnyi tanulmány gyűlt fel, amely a globalizáció egyének, közösségek térhasználatára, területi erőforrásokhoz való hozzájutására gyakorolt hatását (pl. a közösségi terek privatizációját), a területi különbségek lényegét elemzi. *Mitchell* szerint, miközben az egyértelműen baloldali értékeket valló, a marxizmus eszmerendszerére és strukturalista szemléletére jelentős mértékben építő kritikai geográfia mint tudományos szemlélet akadémiai berkekben egyre népszerűbb és elismertebb lett, a politikai baloldal „tétlenül nézi a jóléti társadalmak végét, a neoliberalis kapitalizmus globális győzelmét” (*Mitchell* 2000, 31). Az akadémiai és az „alulról szerveződő” (grass roots) baloldal közötti szakadék egyre mélyült. Holott a kritikai geográfia elődjének tekintett radikális geográfia kezdetben még cselekvő volt abban az értelemben, hogy a marxi tanításnak megfelelően a világot nem csu-

pán megismerni, de megváltoztatni akarta (Mitchell 2000). Ettől a gondolatától azonban időközben eltávolodott, illetve „cselekvőképességét” az egyetemi kampuszokon belülről korlátozta. A földrajz újra radikalizálása és a mindennapi életben való megjelenítése közötti összefüggés felismerése fogalmazódott meg Taegu-ban, a 2. Nemzetközi Kritikai Geográfiai Konferencián.

Az akadémiai földrajz és a baloldali mozgalmak közötti mélyülő szakadék áthidalásaként a taegu-i konferencia résztvevői David Harvey (1984) korábbi érvelését megfogadva nemzetközi szinten is életre hívták a baloldali mozgalmakat, valamint az elnyomott, kizsárolt, hátrányosan megkülönböztetett közösségeket közvetlenül segítő, a számukra a saját sorsuk alakításához, „küzdelmükhöz” szükséges földrajzi tudást közérthetően átadó „népföldrajzi” irányzatot. Fő küldetéseként – a kritikai geográfia szemléletének megfelelően – a társadalmi és gazdasági igazságosság elősegítése érdekében a hatalmi viszonyok geográfiai gyökereinek jelentőségére való figyelemfelkeltést jelölték meg. Amiben azonban túl kívántak lépni a kritikai geográfia általános keretein az, az így felgyűlt földrajzi ismeretanyag széles körű terjesztése és mindennapi használatra való alkalmassá tétele.

A kezdeményezés, mint ahogyan az első jól dokumentált projekt megvalósítása is, a Syracuse Egyetemen tanító *Don Mitchell* és kollegái nevéhez kötődik.

Az 1999-ben New York államban elindult projekt keretében a kritikai geográfiai kutatások eredményeinek a közemberekhez és aktivistákhoz a mindennapi életben hasznosítható tudásként való eljuttatását, ezáltal a közösségi kezdeményezések közvetlen segítségét tűzték ki célul. Mindeközben a téma és a felhasználó közötti kölcsönhatás eredményeként a földrajz radikalizálására is számítanak.

A „Peoples Geography Project” az alábbi feladatokat foglalja magába:

- A „Földrajz kezdőknek” című könyv megjelentetése. A könyv fontos, haladónak számító témákba, mozgalmakba, többek között a marxizmus, a feminizmus, Foucault, a Világbank eszmerendszerébe, ezek földrajzi szemléletű értékelésébe vezet be.
- A „Népföldrajz az Egyesült Államokban” sorozat megjelentetése. A sorozat elemei az USA társadalomföldrajzát foglalják össze – alulnézetből. A sorozat kívánja bemutatni, hogy az emberek a gyakorlatban hogyan alkotják meg saját világaikat, még ha a feltételeket nem is maguk választják meg. Emellett a kritikai geográfia vizsgálati módszereibe is bepillantást akarnak nyújtani, sőt lehetőséget teremtenek a kb. 30 év alatt kifejlesztett technikák értékelésére, köznapi adaptációjuk lehetőségeinek bemutatására is.
- Szóróanyagok, rövid ismertetőtűcúkjainak kiadását tervezik, melyekben az embereket szembesítik azzal, hogy az általuk használt terek és helyek mily erősen kapcsolódnak – gyakran igazságtalan tőrfolyamatokon és struktúrákon keresztül – más közeli vagy távoli terekhez és helyekhez. Ily módon a megszólított embereket radikalizálni, cselekvésre bírni próbálják.
- Peoples Geography kurzusokat indítanak középiskolások, egyetemisták, szakszervezetek, közösségi csoportok, haladó mozgalmak stb. számára.

- Közvetlen szakértői segítséget nyújtanak olyan haladó és radikális csoportok számára, akik szeretnék ezt a szakértelmet saját tevékenységeik geográfiájának elemzéséhez igénybe venni.
- Nemzetközi szinten átadják tudásukat, elveiket a hasonló projekt indításában gondolkodók számára.
- Intézményes keretet, pre- és posztdoktori programokat, ösztöndíjakat nyújtanak fiatal kutatók számára. Rámutatva ezzel arra, hogy a földrajz nem csupán a gazdasági társaságok és az állam szolgálatában álló vagy a legújabb technológiai csodák büvöletében élő geográfusok monopóliuma, hanem a radikális földrajz, így a „népföldrajz” is gyakorta relevánsabb és a társadalmi igazságszolgáltatást jobban szolgálja.

Amerika után az Egyesült Királyságban jelentek meg a „népföldrajzot” oktató kurzusok (Appleton 2002).

A 3. Nemzetközi Kritikai Geográfiai Konferencián, Békéscsabán a projekt eddigi eredményeiről és a megvalósítás során felmerülő akadályokról hallhattak a szekció résztvevői tájékoztatást.

Az adaptációs közeg sajátosságai Magyarországon

A korábbi évek „kincstári baloldalisága” és a „népnevelés” rosszízű emlékei után a „népföldrajz” magyarországi megfelelőjének felkutatása, művelése, illetve az amerikai projekt adaptálása nem tűnik könnyű feladatnak. Az is felvetődhet, hogy van-e értelme egyáltalán nálunk kritikai geográfiáról, illetve annak eme irányzatáról beszélni. A kritikai geográfia magyarországi megjelenésének, illetve éppen, hogy hiányának körülményeit Timár Judit (2003) a 3. Nemzetközi Kritikai Geográfiai Konferencián részletesen elemezte. Ami a „népföldrajzot” illeti, a válasz kulcsa a cél és a módszer relevanciájában rejlik. A kérdés tehát az, hogy van-e, elterjedhet-e Magyarországon olyan földrajzi irányzat, amely:

- azt célozza, hogy a valamilyen szempontból hátrányos helyzetben lévő, a hatalmon kívül álló embercsoportok képesek legyenek változtatni saját helyzetükön,
- ezt úgy teszi, hogy a cselekvéshez szükséges földrajzi tudást közérthető formában számukra átadja. Ami a hátrányos helyzetben lévő csoportokat illeti, ilyenek kétségkívül léteznek Magyarországon. Gondoljunk a hajléktalanokra, a munkanélküliekre, a nőkre, a romákra, a fogyatékkal élőkre, az elmaradott térségekben lakókra, a börtönből szabadultakra, bevándorlóokra vagy a veszélyes munkahelyeken dolgozóakra, netán a mezőgazdasági kistermelőkre és még számos csoportra. A civil társadalom szerveződésének élénkülésével ezek a csoportok érdekeik és szükségleteik megfogalmazásában, az önszerveződésben is nagyot léptek előre, de ez a „mozgolódás” többnyire még erőtlennel, kormányzati támogatástól függő.

Az még érdekesebb kérdés, hogy a magyar geográfia mit tud e csoportok térbeni megjelenéséről, a térhez való viszonyáról és a területi folyamatok rájuk irányuló hatásairól. Meg kell vallanunk, nem sokat. Amiben jelentős szerep jut a hazai földrajztudomány piacfüggőségének. A kutatási piacon pedig ezek a csoportok nem jelennek meg megrendelőként. Így aztán nem meglepő, hogy a magyar geográfia korántsem büszkélkedhet az említett csoportok tevékenységét segítő háttérkutatások tucatjaival. Sőt, valójában azt sem tudjuk, hogy milyen geográfiai tudásra lenne szükségük a „mindennapi életükhöz”. Ebben korábbi, a piactól még független kutatási eredményeink sem tudnak segíteni, hiszen a piac helyett akkor a kötelező ideológia irányította a téma és a megközelítési mód megválasztását. Napjainkban a „népföldrajzban” hasznosítható földrajzi ismeretek szinte csak az állami és más közpénzből finanszírozott, a problémák és a megoldások kormányzati szempontok mentén történő feltárását célzó kutatások „melléktermékei”. Ez már önmagában erősen behatárolja a mozgásteret.

Nem véletlen, hogy a leginkább kiterjedt földrajzi tudás az említett hátrányos helyzetű csoportok közül elsősorban a munkanélküliekhez és az elmaradott, illetve vidéki térségekben élőkhez kapcsolódik, hiszen a kormányzati érdeklődés középpontjában is ők álltak. Ez a tudás – kisebb transzformációkkal – a vizsgált csoportok számára is hasznosítható cselekedeteik tervezéséhez, saját stratégiáik és módszereik megválasztásához. Azaz hasznosíthatók lennének, ha valóban az ő szemszögükből vizsgálnák a problémákat és megoldásuk lehetséges módjait, illetve, ha eljutnának hozzájuk.

A földrajzi kutatás pusztá tárgyából annak alanyává, az eredmények alkalmazójává válásra jószerivel csak ott találunk példát, ahol a geográfus és a közösség között tartós, a mindennapokat át és átszövő együttműködés alakult ki. A kölcsönhatással jellemezhető együttműködésben fejlődhet ki a geográfus adott csoport érdekeivel azonosulni tudó szemlélete, és tudnak megfogalmazódni a csoport számára fontos, a geográfia tárgykörébe tartozó kérdések. A kritikai geográfia számára is fontos kutatási eredmények felhasználóit alkotó csoporttal való „együttélés”, a közösség mindennapi cselekedeteinek tanult emberek általi segítése nem idegen a magyar szakmai mentalitástól. Gyökerei a Kelet-Közép-Európában elterjedt értelmiségi szerepértelmezésből adódnak. Az elesettekkel, gyengékkel, hátrányos helyzetűekkel való foglalkozás, az írástudók felelőségének átértékelése a 19. és a 20. században a bal- és jobboldali értelmiségiekben egyaránt megjelent. *Krémer Balázs* (2002) azt is tagadja, hogy mai világunkban létezne még értelmiség, és ebből következően különösen értelmezhetetlennek tartja az értelmiség felelőségét a hátrányos helyzetű csoportok sorsa, jelesül a szegénység alakulásában. Ezzel szemben *Szalai Erzsébet* azt állítja, hogy „a továbbható történelmi tradíciók bázisán a mai újkapitalizmus kihívásai ugyanakkor megszülik azt a kritikai értelmiséget, mely tudatosan vállalja a kívülrekedőkkel, a lecsúszókkal, alávetettekkel való szolidaritást. Ez az értelmiség tudatosan szakít az értéksemlegesség ideájával, fő feladatának ezzel összefüggésben sem nem a médiumok, sem nem a szaktudományok piacaira való „termelést”, hanem a kívülrekesztettek hangjának megszólaltatását tekintik. ... A kritikai értelmiség köre ma Magyarországon még szűk – de már feltűnik a horizonton egy új, fiatal nemzedék ...” (*Szalai* 2002, 205).

Egy „talán példa”: a helyi fejlesztést segítő földrajzi tudás közvetítése a Csereháton

A helyi fejlesztés cselekvési tere

A Cserehát Magyarország egyik legelmaradottabb térsége. Tipikus perifériaként viselkedett az utóbbi évtizedek modernizációs folyamataiban, és a 20. század vesztesének tekinthető. A területen ipar alig található, a mezőgazdaság nem volt képes az elvándorlásokat visszafogni. 1870 óta a térség népességének 20%-át veszítette el, de nem egy faluban ez az arány magasabb 50%-nál.

Paradox módon e terület elmaradottsága tekinthető egyben legnagyobb értékének is a 21. század elején. A térség szigetet alkot a korábban erősen iparosodott Borsod-Abaúj-Zemplén megyében. A természeti környezet viszonylag sértetlen, azt sikerült a ma és a jövő generációinak más térségeknél jobb hatásokkal megőrizni. Így például az erdők aránya magasabb mint 40%. A kulturális örökség és a tradicionális társadalom bizonyos vonásai is nagyobb mértékben megmaradtak, mint az ország vagy Európa más területein. A tiszta természeti környezet, a régi hagyományok és a gazdag kulturális örökség jó alapot kínálnak a posztmodern fejlődéshez. A térség optimális feltételeket kínál az erdészet, az egészséges gyümölcs és hús termelése, a gyógynövények gyűjtése, termesztése és feldolgozása, valamint a gyógyászati szolgáltatások, a rekreáció és a turizmus számára.

Eme lehetőségek ellenére az életszínvonal csökken, a szegénység növekszik. A helyi gazdaság a modernizációs értékek szerinti rangsorban elfoglalt helye alapján nagyon gyenge. A helyi erőforrások, különösen a munkaerő és a magánbefektetések kivonultak a térségből. (A cserehátiak egész utcákat építettek fel Miskolc környékén.) Az emberek elvándoroltak, mert nem tudták a modern értékekhez igazodó szükségleteiket a térségen belül kielégíteni.

1. TÁBLÁZAT Térségi alapadatok (Main Regional Data)

Terület	600 km ²
Erdők aránya	40%
Népesség	15 ezer fő
Falvak száma	70
A falvak átlagos mérete	220 fő
Idősek aránya	20%
Roma népesség aránya	22%
1000 lakosra jutó vállalkozások száma	15 db
Mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya	25%
Helyi közszolgáltatásokban foglalkoztatottak aránya	21%
Ingázók aránya	10%
Munkanélküliek aránya	30%

Forrás: Saját szerkesztés.

A gazdasági kirekesztettséghez társadalmi kirekesztettség is párosult. Az elnéptelenedés marginalizációval és a roma népesség növekvő számával és arányával járt együtt. Az itt élők innovációképessége alacsony. Miközben a térség egyre szegényebbé vált, az innovatívabb emberek csak egyetlen túlélési stratégiát alkalmaznak – az elköltözést. Holott náluk van a változtatás kulcsa. Ez a kulcs térségük természeti és kulturális erőforrásainak hasznosítása. Csakhogy a térség lakói csak ritkán értékelik ezeket valós, gazdaságilag hasznosítható erőforrásoknak, vagy túl gyors, a fenntarthatóságot veszélyeztető változásokra vágnak. Másrészről a külső erőforrások bevonásának szükségszerűsége olyan szimbolika és nyelvrendszer használatát követeli meg, amely illeszkedik a helyi valósághoz és a regionális fejlesztés felsőbb szintjein, uralkodó irányzataiban is elfogadott.

Mindezen problémák a földrajzi tudás iránti szükségletet jelzik.

Helyi fejlesztési kezdeményezések

A saját helyzetükön változtatni kívánók közül 80 helyi lakos, 4 helyi vállalkozás és 54 helyi önkormányzat létrehozta 1989-ben a Csereháti Településszövetséget. Ez a szervezet összefogja a helyi erőket annak érdekében, hogy fejlesztési stratégiájukat megalkothassák és képesek legyenek helyi és külső erőforrások mozgósítására stratégiájuk megvalósításához.

Tevékenységük öt szálon fut:

- 1) stratégiai tervezés, programozás;
- 2) közösségi vállalkozás a magas munkanélküliség letörésére, követhető jó példák és a helyi erőforrásokat fenntartható módon hasznosító tevékenységek (mezőgazdasági integráció, organikus gazdálkodás, falusi turizmus, kézművesség) forrásközpontjának létrehozására;
- 3) innovatív megoldások bevezetése a közszolgáltatások biztosítására és az életminőség javítására (falugondnok, hulladékkezelés, lakásfelújítás);
- 4) humán erőforrások fejlesztése és a belső figyelem felkeltése a helyi fejlesztés iránt (képzések, közösségfejlesztés, közösségi események);
- 5) a külső érdeklődés felkeltése a térség és annak értékei iránt (honlap, kiadványok, konferenciák, külső testületekben való képviselő, lobby, nemzetközi kapcsolatok).

A helyi akciók sikerét növelő földrajzi kutatások

A területfejlesztési kapcsolódás és a természeti, kulturális és emberi erőforrások kiemelt jelentősége miatt a Csereháti Településszövetségben örültek a fejlesztő munkában aktívan részt vevő geográfusnak.

A 13 év alatt a földrajzhoz kötődő munkák három fő területen folytak:

- 1) A területi folyamatok és értékek megértését a helyi emberek szemszögéből és érdekeik mentén segítő vizsgálatok;

- 2) Közösségi fejlesztési stratégiák és programok kidolgozásának szakmai irányítása;
- 3) Oktatási és PR tevékenységek.

A helyi akciók és a földrajzi szakmai munka között erős kapcsolat mutatható ki (G.Fekete 1994; 1995), amit az alábbi táblázat is szemléltet.

2. TÁBLÁZAT

A helyi akciókat segítő földrajzi munkák áttekintése (1989–2002)
(Review of Geographical Works for Local Actions)

Helyi fejlesztési akciók	„Népföldrajzi” típusú	Akadémiai
	földrajzi témák	
Térségi érdekek megjelenítése	Az elmaradottság helyi megjelenésének és hatásainak bemutatása	A területi elmaradottság jegyeinek meghatározása
Intézményi keretek megalkotása	A közös akciók földrajzi területének és belső tagozódásának meghatározása	A kisvárosok területi fejlődésben játszott szerepének vizsgálata
Falugondnoki rendszer bevezetése	Idősek igényeinek feltárása, földrajzi szempontok a falugondnok feladatainak meghatározásához	Demográfiai trendek felvázolása
Csereháti Gazdaságfejlesztési, majd Képzési Központ létrehozása	Megvalósíthatósági tanulmány készítése	Az alulról szerveződő fejlesztésben a települések közti együttműködések mozgalmainak és intézményeinek vizsgálata
Közösségi tervezés	Falukutató tábor szervezése 100 egyetemistával 120 faluban	Aprófalvak fejlődési potenciálja elemeinek meghatározása
	Integrált fejlesztési stratégia kidolgozása Közösségi tervezési módszerek oktatása	A regionális stratégiai tervezés módszereinek feltárása
Turisztikai információs iroda létrehozása Franchise-rendszerű falusi vendégfogadó rendszer kialakítása	Turisztikai termékfejlesztési program kidolgozása Vendégfogadók képzése	
Turisztikai kiadványok megjelentetése	Imázis-tervezés Kiadványok szerkesztése	
Kézművesházak létrehozása	Kézműves program kidolgozása	
Belső akciócsoport szervezése	A társadalmi és gazdasági tér mikro-térségi szerkezetének meghatározása	A társadalmi és gazdasági tér struktúrájának vizsgálata
Térségi információs rendszer létrehozása	Térségi információs rendszer tervezése és adatokkal való feltöltése	

Helyi fejlesztési akciók	„Népföldrajzi” típusú	Akadémiai
	földrajzi témák	
Közösségi vállalkozásként működő kereskedelmi központ létrehozása	A helyi termékek és termelők piackutatása	
Helyi vezetők képzése	Képzési program kidolgozása	
Nemzetközi kapcsolatok létesítése	Külföldi helyi fejlesztési modellprogramok bemutatása	A kistérségi fejlesztés elméletének összefoglalása
	Határ menti együttműködés motivációinak és feltételeinek feltárása	
Tájgazdálkodási Központ létrehozása	Tájgazdálkodási Központ koncepciójának kidolgozása	A fenntartható fejlődés elméletének tanulmányozása
Kézműves szövetkezetek alakítása	Tartós munkanélküliek foglalkoztatási programjának kidolgozása	A tartós munkanélküliség sajátosságainak feltárása vidéki térségekben
Térségfejlesztő projektmenedzserek képzése	Képzési program kidolgozása	Projekttervezés és menedzsment technikáinak alkalmazása a helyi fejlesztésben
Kistérségi innovációs központok létrehozása	Megvalósíthatósági tanulmány készítése	A helyi fejlesztés innovációi
Új helyi szereplők mozgósítása	Akciókutatás a fiatalok attitűdjeiről, a fejlesztésben hasznosítható kompetenciáiról	

Forrás: Saját szerkesztés.

Miért gondolhatjuk, hogy példánknak van köze a „népföldrajzi” irányzathoz?

A kérdés eldöntéséhez az egyetlen kapaszkodó pont a saját helyzetükön javítani akaró hátrányos helyzetű emberek egy csoportjának földrajzi tudással való közvetlen segítése mint cél megjelenése. Ebben a tekintetben a bemutatott tevékenység eltér a geográfia fő irányától. Az azonban már kérdéses, hogy mennyire tekinthető radikálisnak vagy kritikainak ez a fajta segítő, a földrajzi tudást a gyakorlatba átültető munka. Az amerikai kezdeményezéshez hasonlóan beszélhetünk-e baloldali szemléletről? A válaszhoz nemcsak a módszer, az elvégzett feladatok, de azok tartalma is vizsgálandó.

A követett alapértékek, az ezekre épülő stratégiák tartalma alapján két markáns stratégia-típus különböztethető meg a helyi fejlesztésben. Az egyik (A) alapján a helyi közösség a globalizálódó gazdaság játékszabályaihoz alkalmazkodva, a globalizációs verseny győztese kíván lenni, és ennek megfelelően alakítja cseleke-

deteit. A másik (B) a globalizációs versenyben veszteségre ítélt, vagy más okok miatt a globalizációs ártalmak kivédésére, illetve új játékszabályok követésére felkészülő közösségek tevékenységében tükröződik vissza. A valóban „grass roots” kezdeményezések ez utóbbi irányba illeszkednek (G.Fekete 2001).

A Cserehát esetében is döntően a B), a területfejlesztés fő áramán kívül eső stratégiai elemek dominálnak. Az ezekhez kapcsolódó mindennapi földrajzi tudás a nagytőke által diktált globalizációs folyamatok alternatíváit keresi, így kritikainak nevezhető. Más kérdés, hogy ez milyen fokon tudatosul, mennyire van elméleti jellegű munkákkal alátámasztva. Példánk alapján úgy tűnik, hogy nálunk a sorrend megfordult. Hamarabb jutottunk el a „néphez”, mint ahogyan erre elméleti vonalon felkészültünk volna.

3. TÁBLÁZAT

Alapstratégiák a helyi fejlesztésben
(Key Strategies in Local Development)

A	B
Vertikális kötődések	Horizontális kapcsolatok
Külső közlekedési kapcsolatok	Belső hálózatok
Magas vagy közepes színvonalú technológiák	Alacsonyabb technológiák
Közművesített ingatlanok	Belső piac feltárása, ellátása
Képezhető munkaerő	Közösségi vállalkozások
Rugalmas képzési struktúrák	Széles körű szemléletformálás
Információs rendszerekhez való kapcsolódás	Információs rendszerekhez való kapcsolódás
Innovációs centrumokhoz való kapcsolódás, adaptivitás	Saját innovációk
Pénzügyi, tanácsadó szolgáltatások	Nonprofit segítő szolgáltatások
Vállalkozói kedvezmények külsőknek	Tájtermékek specializált exportja
Beszállítói programok	Helyben értékesítés
Erős regionális marketing	Regionális identitás erősítése
Korszerű környezetkímélő megoldások	Tradicionális környezetkímélő megoldások

Forrás: Saját szerkesztés.

Az akadémiai és a „nép földrajz” típusú geográfia művelése közötti különbségek

Személyes tapasztalataim alapján az alulról építkező helyi fejlesztést támogató földrajz és a hagyományos, Magyarországon elterjedt alkalmazott földrajz között az alábbi különbségek rajzolhatók fel:

- 1) Nincs megbízás. A felhasználók csak ritkán fogalmazzák meg kutatások iránti igényeiket. A földrajzosnak azt magának kell felismernie, a szükséglet-elemzés így egy sajátos feladatot jelent. Leginkább a helyi csoporttal való együttélés, együttműködés során alakul ki.
- 2) A vizsgálatok nem értékmentesek. Minden a helyi közösség érdekein és értékein keresztül szűrve jelenik meg. Az érdekek megfogalmazódása szintén szakmai segítséget kíván.
- 3) A földrajz integrált megközelítési módja újraértékelődik. Természeti és társadalmi földrajzzal, valamint ezek összekapcsolásával egyaránt kell foglalkozni.
- 4) A helyi viszonyok megértéséhez és elemzéséhez a globális környezeti, gazdasági és társadalmi folyamatok ismerete elengedhetetlen.
- 5) Az interaktív, közösségfejlesztési és csoport módszereket egyaránt használó közösségi tervezés az egyik legfontosabb feladat. Ezek a feladatok fejlett kommunikációs képességet igényelnek a geográfustól. A munka jelentős részét a képzés alkotja. A képzési kurzusok és a mindennapi munkában az attitűdök folyamatos figyelése és fejlesztése erősíti meg az emberek gondolkodását a fenntartható fejlődésről és a helyi erőforrások hasznosíthatóságáról.
- 6) A földrajzos nem csupán földrajzos, hanem olyan szakember, aki általános intelligenciáját is hasznosítja PR szövegek fogalmazásában, hivatalos úrlapok kitöltésében, vagy éppen pályázatok írásában.

Az akadémiai és a „nép földrajz” közötti interakció mindkettő számára gyümölcsöző lehet. Az akadémiai kutatás ily módon információkhoz jut a helyi közösségekről és azok értékeiről, míg a „nép földrajz” felhasználja az akadémiai kutatások eredményeit.

A „nép földrajzi” irányzat helyi fejlesztésben való alkalmazásának lehetőségei

A kritikai geográfia új irányzatában megfogalmazott célok és módszerek alapján a helyi fejlesztés alkalmas mintaterep „peoples geography projektek” indítására és megvalósítására, amennyiben a követendő fejlesztési stratégia a területfejlesztés fő áramán kívül esik, és a neoliberais értékek helyett a sokszínű emberi szükségletek mind szélesebb körű kielégítését, a fejlődés fenntarthatóságának biztosítását tartja szem előtt, valamint különös figyelmet fordít a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok esélyeinek növelésére.

Az említett elméleti alapokon nyugvó fejlesztés széles körű földrajzi ismereteket igényel. Így vitathatatlanul szükségesek például:

- a helyi és helyzeti energiák,
- a táj- és a közösségi terek használatának története, közösségi hagyományai és következményei,
- a területi különbségek és azok okainak,
- a települések közötti horizontális és vertikális térkapcsolatok irányának és intenzitásának,
- a különböző érdekeket hordozó társadalmi csoportok földrajzi elhelyezkedésének, illetve ezen elhelyezkedés következményeinek,
- a változásokhoz való viszony, a kompetenciák térbeni megjelenésének,
- a más területektől való függőség mértékének és jellegének,
- a globális problémák helyi megjelenésének az ismerete.

Ezek alkotják – más témakörökkel együtt – a közösség tagjai számára szervezett képzések, megjelentetett ismeretterjesztő kiadványok gerincét. Segítségükkel a helyiek jobban megérthetik a körülöttük lévő világot, jobban értékelik és védik saját értékeiket, és képessé válnak érdekeik felismerésére és megfogalmazására, valamint a fejlesztési beavatkozások és azok hatásainak érdekeik szerinti értékelésére.

Mindezt eddig ezen ismeretek közvetítése csak a személyes kapcsolatokon, a mindennapi munka, a fejlesztésről szóló képzések során, valamint a helyiek közreműködésével készített tanulmányok által történt, és inkább csak a földrajzos szemlélet, mintsem geográfiaiként tudatosult, kerek egész tény- és érvanyag jött át ezekből. Az említett segédanyagok megszerkesztése és terjesztése jelentős lendületet adhatna a helyi fejlesztési kezdeményezéseknek.

Irodalom

- Appleton, L. (2002) Tutoring Relevant Geography: a People's Geography Project initiative. – *Journal of Geography in Higher Education*. 3. 291–307. o.
- G.Fekete É. (1994) A közösségi összefogáson alapuló térségfejlesztés mint kihívás a szociálgeográfia számára. Kandidátusi értekezés. JATE TTK., Szeged.
- G.Fekete É. (1995) *A térség mely élni akar. A Cserehát–Hernád–Bódva vidék fejlesztési stratégiája I.* Miskolc, MTA RKK.
- G.Fekete É. (2001) *Együtt! De hogyan? Innovációk a kistérségi fejlesztésekben.* Miskolc–Pécs, MTA RKK.
- Harvey, D. (1984) On the History and Present Condition of Geography: an Historical Materialist Manifesto. – *The Professional Geographer*. 1. 1–11. o.
- Krémer B. (2002) Három kérdés, 10+1 tézis – a szegénységről és a globalizációról. – *Szociológiai Szemle*. 4. 190–202. o.
- Mitchell, D. (2000) The Peoples Geography Project: Popularizing Radical Geography. 2nd International Critical Geography Conference – Taegu. *For Alternative 21st Century Geographies*. Taegu, Korean Association of Spatial Environmental Research. 31–40. o.
- Szalai E. (2002) Globalizáció, rendszerváltás, szegénység – és az értelmiség felelőssége. – *Szociológiai Szemle*. 4. 203–207. o.
- The People's Geography Project* www.peoplesgeography.org. 10.01.2003.
- Timár J. (2003) Lessons from Postsocialism: „What's Left for Emerging Critical Geography to Do in Hungary?” – *Antipode* 1. 24–33. o.